

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ПОЛЕ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ»
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи,

**МАТЕРІАЛИ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,**

**присвяченої
90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
та
30-річчю створення кафедри українознавства, культури та
документознавства**

25 листопада 2020 року

м. Полтава

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМ ПЕРЕКЛАДУ

Алла Болотнікова

Світлана Безноса

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ

Сучасний стан розвитку суспільства пов'язаний з употужненням міжнародних зв'язків і співпраці, які призводять до необхідності своєчасного і безпомилкового обміну інформацією, що дозволяє зменшити економічні витрати, здійснити ефективну міжкультурну комунікацію, координацію спільної діяльності на міжнародному рівні. А.Б.Шевнін виокремлює дві основні особливості офіційно-ділового стилю: «зміст, що передається офіційно-діловим стилем, з огляду на його важливість, повинен виключати будь-яку двозначність й різночитання; офіційно-діловий стиль характеризується обмеженим колом тем» [3, с. 13]. Крім того, офіційно-діловий стиль, на думку вченого, характеризується:

- 1) високою регламентованістю мови (визначений запас засобів вираження і способів їх побудови);
- 2) офіційністю (строгість викладу: слова вживаються звичайно в своїх прямих значеннях, образність, як правило, відсутня, тропи дуже рідкі);
- 3) безособовістю (офіційно-ділова мова уникає конкретного й особистого)» [Там само].

Така стильова риса офіційно-ділового стилю мови як точність реалізується передовсім у вживанні спеціальної термінології. Використання

фразеологічних сполучень, кліше і штампів є характерною рисою ділових документів. Фразеологічні сполучення і терміни зустрічаються в звітах, статутах, законах, нотах, причому кожна сфера має свою специфічну термінологію. Наприклад, у ділових документах фінансово-економічного характеру зустрічаються такі терміни: *liability to profit tax* (обов'язок платити податок на прибуток), *extra revenue* (додатковий дохід); у дипломатичній термінології: *to ratify an agreement* (ратифікувати угоду), *memorandum* (дипломатична нота, меморандум), *tract* (договір, пакт); у юридичних документах зустрічаються такі терміни: *judicial organ* (судовий орган), *the international court of justice* (Міжнародний суд), *summary procedure* (сумарне судочинство), *to hear a case* (слухати справу), *right of appeal* (право апеляції).

В офіційно-діловому стилі фразеологізми використовуються в канцелярських, юридичних і дипломатичних документах. У діловому мовленні їм властивий рівень стандартизації. Фразеологізми вживаються в прямому і точному значенні, що не допускає двоякого трактування.

Для мови ділових документів характерна традиційність засобів вираження, яка лежить в основі іншої риси стилю англійських офіційних документів, а саме – наявність значної кількості архаїчних слів і виразів: *henceforth* (з цього часу, надалі); *aforesaid* (вищевикладений, вищесказане, вищезгаданий); *beg to inform* (повідомляти, сповіщати).

Загальним для всіх різновидів ділового стилю є наявність скорочень, аббревіатур, складноскорочених слів: *HMS* (*His Majesty's Steamship*), *MP* (*Member of Parliament*), *UN* (*United Nations*), *gvt* (*government*), *pmt* (*Parliament*), *DAS* (*Department of Agriculture, Scotland*), *ANC* (*African National Congress*), *BE* (*Bank of England*), *EEC* (*European Economic Community*), *EU* (*European Union*), *NATO* (*North Atlantic Treaty Organization*); *AIC* (Автоматична інформаційна система), *ККД* (коефіцієнт корисної дії), *МВФ* (Міжнародний валютний фонд), *НБУ*

(Національний банк України), ТОВ (товариство з обмеженою відповідальністю).

Для офіційно-ділового стилю характерне використання латинізмів, які отримали свого роду термінологічне забарвлення в мові дипломатичних документів: *Ad honores* (лат.) – заради пошани або честі; без оплати; *Ad litteram / Ad verbum* (лат.) – дослівно, буквально, слово в слово; *Cito* (лат.) – швидко, терміново і так далі; *Et cetera / Etc.* (Лат.) – і тому подібне. За допомогою цієї лексики досягається однорідність стилістичного забарвлення ділової письмової мови.

У текстах документів не допускається вживання лайливих слів і зниженої лексики, розмовних виразів і жаргонізмів, проте, в мову ділового листування потрапляють професійні та жаргонні слова: *кадровик, платіжка* тощо.

С.І.Влахов і С.П.Флорін відзначають, що можливість досягнення повноцінного перекладу фразеологічної одиниці залежить від співвідношень між одиницями вихідної мови і мови перекладу:

1) фразеологічна одиниця має в мові перекладу точну, яка не залежить від контексту, повноцінну відповідність (сміслову значення + конотації), тобто фразеологізм вихідної мови рівний фразеологізму мови перекладу, перекладається еквівалентом.

2) фразеологічні одиниці можна перекласти мовою перекладу тим чи тим відповідником, зазвичай з деякими відхиленнями від повноцінного перекладу, тобто фразеологізм вихідної мови, приблизно рівний фразеологізму перекладної мови, перекладається варіантом (аналогом).

3) фразеологічна одиниця не має в мові перекладу ні еквівалентів, ні аналогів, тобто фразеологізм вихідної мови, нерівний фразеологізму мови перекладу, перекладається іншими, нефразеологічними засобами» [2, с. 190].

Основним способом перекладу фразеологічні одиниці, що мають міжмовні відповідники, є переклад за допомогою еквівалента (повного або часткового), аналога. Під міжмовних фразеологічними еквівалентами розуміють

різномовні семантично еквівалентні фразеологічні одиниці, які характеризуються однаковою структурно-граматичної організацією і компонентним складом.

Слідом за О.Ф.Арсентьєвою розрізняємо два типи еквівалентності: «*повна еквівалентність*, тобто повна відповідність плану вираження і плану змісту фразеологічної одиниці, тотожність фразеологічного значення, структурно-граматичної організації та компонентного складу зіставних одиниць; *часткова еквівалентність*, яка характеризується незначними відмінностями в плані вираження фразеологічної одиниці тотожної семантики» [1].

До повних еквівалентів зараховують фразеологічні одиниці англійської та української мов, які характеризуються тотожністю сигніфікативно-денотативного і конотативного макрокомпонентів значення, ідентичною структурно-граматичною організацією і компонентним складом: *numerical superiority* – *чисельна перевага*, *all the essential conditions of a contract* – *усі істотні умови договору*, *black market* – *чорний ринок*.

До часткових фразеологічним еквівалентів зараховують семантично еквівалентні фразеологічні одиниці української та англійської мов, що характеризуються певними відмінностями в плані вираження, які можуть носити компонентний або морфологічний характер. У більшості випадків відмінності стосуються лише компонентного складу фразеологічної одиниці: фразеологізм *to balloon prices* (букв. *роздувати ціни*) – *роздувати ціни* в значенні підняти вартість. Компонентний склад обох фразеологічних одиниць збігається, структурна організація така ж, але очевидна різниця в значеннях дієслівних компонентів *роздувати* і *balloon*. Проте, обидва дієслова означають процес збільшення, що вказує на їх приналежність до подібного семантичного значення.

Під безеквівалентний фразеологічними одиницями прийнято розуміти фразеологічні одиниці, що не мають відповідності (еквівалента) в словниковому

складі іншої мови. Основними способами перекладу таких одиниць є калькування, описовий переклад і комбінований переклад.

Калькування або дослівний переклад фразеологізмів при наявності повного або часткового еквівалента. Незважаючи на наявність повного або часткового еквівалента, стійкі поєднання слів іноді доводиться перекладати дослівно: *administrator with the will annexed* - букв. *адміністратор спадщини із доданим заповітом; особа, призначена для виконання обов'язків душеприкажчика.*

Описовий переклад фразеологічної одиниці зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення, як це часто буває з одиницями, що не мають еквівалентів в мові перекладу. Це можуть бути пояснення, порівняння, описи, тлумачення: *action of the first impression* - букв. *дія першого подання; розгляд справи за відсутності прецеденту.*

Отже, процес перекладу фразеологічних одиниць не зводиться до підбору «еквівалентних мовних відповідників», а є складним процесом, у якому крім власної майстерності перекладача, важливими є лінгвокультурні знання, характер взаємин контактуючих культур. Фразеологічні одиниці, що використовуються в текстах офіційно-ділового стилю, здебільшого нейтральні. Однак зрідка для створення необхідного ефекту можуть використовуватися емоційно-оціночні та експресивно-образні засоби, з-поміж них ідіоматичні вирази, що втратили свою образність згодом.

Джерела та література

1. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека, в русском и английском языках и вопросы создания русско-английского фразеологического словаря: дис. ... д-ра филол. наук./ Е.Ф.Арсентьева. Казань, 1993.

2. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. М., 2009.